

Lampka chanukowa

- Czas powstania 2. połowa XIX wieku
- Miejsce powstania Lwów
- Wymiary wysokość: 22 cm, szerokość: 28,5 cm, głębokość: 10 cm
- Numer inwentarzowy MHK 553/VII
- Muzeum [Muzeum Historyczne Miasta Krakowa](#)
- Oddział Stara Synagoga — Dzieje i kultura Żydów krakowskich
- Tematy [wielokulturowość](#), [religijność](#)
- Technika [cyzelowanie](#), [odlewanie](#)
- Materiał [mosiądz](#)
- Prawa do obiektu Muzeum Historyczne Miasta Krakowa
- Prawa do wizerunków cyfrowych domena publiczna
- Digitalizacja RPD MIK, projekt Wirtualne Muzea Małopolski
- Tagi [wielokulturowość](#), [synagoga](#), [judaika](#), [Chanuka](#), [lampa](#), [złotnictwo](#), [Żydzi](#), [3D](#), [sztuka sakralna](#), [domena publiczna](#)

Chanukija, czyli lampka oliwna służąca do palenia symbolicznych świateł na pamiątkę odnowienia kultu

w Świątyni w Jerozolimie po zwycięskim powstaniu Machabeuszy w 165 roku p.n.e. Jej najważniejszą częścią jest palnik z ośmioma naczynkami na oliwę. W tej lampce ma on postać płaskiej, łukowato wygiętej listwy, na czterech nóżkach, na której osadzonych jest osiem baniastych, stosunkowo niskich pojemników na oliwę. Palnik przytwierdzony jest do dekoracyjnej ścianki tylnej i ścianek bocznych. Ścianka tylna, ażurowa; w jej centrum postument z wysokim, puklowanym wazonem ze stylizowanymi kwiatami, flankowany przez antytetycznie zwrócone lwy. Ścianki boczne, również ażurowe, w formie wici roślinnej, z parą ptaków, unoszą po jednym, baniastym pojemniku na oliwę. Dzięki tym dwóm dodatkowym pojemnikom lampka mogła pełnić rolę świecznika szabatowego (świecznik dwu-ramienny).

Opracowanie: Eugeniusz Duda (Muzeum Historyczne Miasta Krakowa), © wszystkie prawa zastrzeżone

„Był tam wielki cud” – o Chanuce, żydowskim „Święcie Świąteł”

Od kilku lat w jeden z grudniowych wieczorów na ulicy Szerokiej znajdującej się na Kazimierzu – dawnej dzielnicy żydowskiej Krakowa – odbywa się szczególna uroczystość. Po przemówieniach zaproszonych gości (do których należy zazwyczaj prezydent Krakowa, przedstawiciele instytucji kulturalnych, rabini) zapalana jest lampka na wielkim, ośmioramiennym świeczniku zwanym *chanukija*. Panuje radosna atmosfera, uczestnicy śpiewają, tańczą, a następnie wszyscy częstowani są pączkami.... Uroczystość ta zwiastuje początek żydowskiego święta Chanuki. Jest to święto upamiętniające wydarzenia, jakie miały miejsce w II wieku p.n.e. Państwo żydowskie znajdowało się wówczas pod panowaniem grecko-syryjskiej dynastii Seleucydów. Niektórym Żydom kultura helleńska wydała się na tyle atrakcyjna, że zaczęli przejmować pewne jej elementy, co z kolei spotkało się ze sprzeciwem innych. Konflikt zaostriżył się w czasach panowania Antiocha IV Epifanesa. Władca wydał serię dekretów mających na celu szybką hellenizację Żydów, a na stanowisku kapłana w Świątyni Jerozolimskiej osadzał zwolenników reformy judaizmu w duchu greckim. Zakazane zostały najważniejsze dla judaizmu obrzędy, zwyczaje i praktyki, takie jak świętowanie Szabatu, obrzezanie, czy nauka Tory. W Świątyni umieszczono posągi bogów greckich, a ołtarz został sprofanowany przez złożenie na nim ofiary ze świni. Odpowiedzią na te wydarzenia był wybuch żydowskiego powstania, którym dowodził Matatiasz z rodu Hasmoneuszy wraz z pięcioma synami. Po śmierci Matatiasza dowództwo objął jego syn Juda, któremu nadano przydomek *Makabi* („Młot”), stąd powstańców nazywa się Machabeuszami. Pomimo miażdżącej przewagi liczebnej wroga, powstanie zakończyło się sukcesem. Grecy zostali wyparci z Judei, a Świątynia Jerozolimska, oczyszczona i ponownie poświęcona, znów stała się miejscem kultu żydowskiego Boga.

Samo to zwycięstwo militarne mogłoby już być powodem ustanowienia święta. Talmud jednak kładzie nacisk na pewne zdarzenie, które uznane zostało za cud.

By przywrócić kult żydowski w Świątyni trzeba było zapalić siedmioramienną lampę oliwną, która powinna płonąć bez przerwy. Jednak okazało się, że wśród zapasów znaleziono tylko jeden dzbanek oliwy – była to ilość, która wystarczała na jeden dzień, a wytłoczenie nowej zajmowało osiem dni. Kapłani zdecydowali jednak, by menorę zapalić od razu, nawet jeśli wiązałoby się to z przerwaniem ciągłości. Wtedy okazało się, że ta niewielka ilość oleju płonęła nieprzerwanie przez osiem dni, aż nowa oliwa była gotowa do użycia.

Obchody święta *Chanuka* pełne są symboli. Już sama jego długość – osiem dni – nawiązuje do cudu sprzed wieków. Najważniejsze jednak są światła zapalane na ośmioramiennym świeczniku lub lampie oliwnej. Pierwszego wieczoru zapala się jedną świeczkę, drugiego – dwie, trzeciego – trzy... Aż wreszcie ósmego dnia płoną wszystkie świeczki na *chanukiji*. Jest jeszcze jedna, dodatkowa świeczka, tak zwany *szames*, od której odpala się wszystkie pozostałe. Ważne jest, by światła płonęły w widocznym miejscu. Może być to na przykład parapet okna, aby przechodni mogli je dostrzec z ulicy. Celem jest bowiem „głoszenie cudu”.

Zapalaniu świec towarzyszą błogosławieństwa odmawiane, lub odśpiewywane w języku hebrajskim. W tłumaczeniu na język polski pierwsze z nich brzmi: „Błogosławiony jesteś Panie Boże, Królu świata, któryś uświęcił nas swoimi przykazaniami i nakazał nam zapalać światła chanukowe”. Po nim mówi się

kolejne: „Błogosławiony jesteś Panie Boże, Królu świata, któryś uczynił cuda naszym ojcom w tamtych dniach, w tamtym czasie”. Pierwszego wieczoru dodawane jest jeszcze trzecie: „Błogosławiony jesteś Panie Boże, Królu świata, któryś dał nam dożyć i utrzymał nas i doprowadził nas do tego czasu”.

Symboliczne są także potrawy. Do najpopularniejszych należą tak zwane *latkes*, czyli placki ziemniaczane. *Latkes* mogą być także zrobione z innych warzyw; ważne jest to, aby były smażone na oleju, co ma przypominać o cudzie z oliwą. W Izraelu ulubionym chanukowym przysmakiem są pączki. Nieodzownym elementem święta *Chanuka* jest także gra w tak zwany *drejdl*. Jest to bączek o czterech ściankach. Na każdej znajduje się jedna z hebrajskich liter: *nun*, *gimel*, *hej*, *szin*. Są to pierwsze litery słów w zdaniu: *nes gadol haja szam*, co oznacza dosłownie: „był tam wielki cud”. Każdy uczestnik wrzuca coś do puli, a następnie kręci *drejdlem* i w zależności od litery, która wypadnie, bierze wszystko, połowę, dodaje do puli lub traci kolejkę. Przedmiotem gry mogą być cukierki, orzeszki itp., jednak najczęściej używa się specjalnych *chanuke-geld* – czekoladowych monet w złotym papierku. Izraelskie bączki, z oczywistych powodów, różnią się jedną literką od tych, których używa się w innych krajach. Litera *szin* rozpoczynająca słowo *szam* – w Izraelu została zastąpiona literą *pej*, która oznacza *po* – „tutaj”.

Pochodzenie zwyczaju gry w *drejdl* podczas *Chanuki* jest różnie interpretowane. Najpopularniejsze wyjaśnienie mówi o tym, że w czasach, gdy zakazane było studiowanie Tory czy obchodzenie Szabatu, Żydzi robili to potajemnie, a na wypadek nakrycia mieli zawsze przygotowane takie bączki – by w razie czego udawać, że celem ich spotkania jest gra hazardowa.

Są także prezenty dla dzieci. Jest to zwyczaj stosunkowo nowy. Jednak bliskość świąt Bożego Narodzenia i jego huczne obchody wpłynęły także na zwyczaje chanukowe. I choć jest to święto o stosunkowo małym znaczeniu w porównaniu z biblijnymi świętami (jak *Pesach*, *Jom Kipur* i inne), to jednak przez tę zbieżność dat jest obecnie jednym z najbarwniej obchodzonych żydowskich uroczystości, z oprawą muzyczną, bogatymi dekoracjami domu i przyjęciami.

Opracowanie: Julia Makosz,

Ten utwór jest dostępny na [licencji Creative Commons Uznanie autorstwa 3.0 Polska](#).

Zobacz *chanukije* na naszym portalu:

[Świecznik chanukowy z Muzeum w Chrzanowie im. Ireny i Mieczysława Mazarakich](#)

[Świecznik chanukowy synagogałny z Muzeum Historycznego Miasta Krakowa](#)

[Chanukija ze sztibla Samuela Rotha z Ośrodka Spotkania Kultur w Dąbrowie Tarnowskiej](#)

[Świecznik chanukowy z Muzeum Ziemi Koszyckiej im. Stanisława Boducha](#)

[Lampka chanukowa z Muzeum Historycznego Miasta Krakowa](#)

[Świecznik chanukowy w stylu modernistycznym z Muzeum Okręgowego w Tarnowie](#)

Tagi: [Muzeum Historyczne Miasta Krakowa](#), [Ośrodek Spotkania Kultur w Dąbrowie Tarnowskiej](#), [Muzeum Okręgowe w Tarnowie](#), [Muzeum Ziemi Koszyckiej im. Stanisława Boducha](#), [Chanuka](#), [Żydzi](#), [wielokulturowość](#), [lampa](#), [licencje Creative Commons](#)

Świecznik chanukowy

Świecznik chanukowy zapala się podczas święta *Chanuki*, obchodzonego na pamiątkę zwycięstwa Judy Machabeusza nad Seleucydami w roku 164 p.n.e. oraz rytualnego oczyszczenia sprofanowanej Świątyni Jerozolimskiej i ponownego jej poświęcenia podczas trwających osiem dni uroczystości. Wykonano wówczas nowe sprzęty do Świątyni, a według legendy, zapalenie menory było możliwe dzięki odnalezieniu naczynia z oliwą niesprofanowaną przez wroga. Choć było jej tylko tyle, że mogła wystarczyć na jeden dzień, w cudowny sposób pozwoliła płonąć świecznikowi przez osiem dni, czyli do momentu dostarczenia nowej, rytualnie czystej oliwy.

Obchody święta upamiętniającego historyczne zwycięstwo odwołują się do tej właśnie legendy o

cudownym pomnożeniu oliwy. Uroczystość rozpoczyna się 25. dnia miesiąca kislew (okres przypadający zazwyczaj na drugą połowę grudnia) i trwa osiem dni. Codziennie, zaczynając od prawej strony świecznika, zapala się o jedno światło więcej. Ponieważ nie wolno zapalać płomieni od siebie, często świeczniki wyposażone są w dodatkowy, dziewiąty palnik zwany „szamasz” (z hebr. pomocnik).

Opracowanie: Redakcja WMM,

Ten utwór jest dostępny na [licencji Creative Commons Uznanie autorstwa 3.0 Polska](#).

Zobacz także:

[Świecznik chanukowy](#)

[Lampka chanukowa](#)

[Świecznik chanukowy w stylu modernistycznym](#)

Tagi: [Muzeum Historyczne Miasta Krakowa](#), [judaika](#), [Muzeum Okręgowe w Tarnowie](#), [Muzeum Ziemi Koszyckiej im. Stanisława Boducha](#), [Chanuka](#), [Żydzi](#), [wielokulturowość](#), [lampa](#), [licencje Creative Commons](#)